

Ибраева А.Т.

СТУДЕНТТЕРДИН БИЛИМИНИН ЖЫЙЫНТЫГЫН ЭФФЕКТИВДҮҮ БААЛООНУН КӨЙГӨЙЛӨРҮ

Ибраева А.Т.

ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОЙ ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

A. T. Ibraeva

THE PROBLEMS OF EFFECTIVE EVALUATION OF STUDENTS KNOWLEDGE RESULTS

УДК: 378:371.26/147

Аталган макалада жождогу студенттердин билимин баалоодогу эффективдүү системаны түзүү жана компетенцияны калыптандыруу көйгөйлөрү каралган. Азыркы учурда студенттердин билимин баалоодо учурда иштеп жаткан системалар жана компетенциялардын системасын калыптандыруу, диагностиканын жеткиликтүүлүгү жана билим берүүнүн жыйынтыктарынын объективдүүлүгү көз караштарында кошумча жаңылоону талап кылат. Студенттердин окуудагы жетишкендиктеринин сапатын текшерүү окуу процессинин негизги компоненттеринин бири болуп эсептелинет жана жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик стандарты (ГОС ВПО) боюнча компетенцияны сүрөттөө билим берүүнүн жыйынтыгы катары каралат. Бүтүрүүчүлөрдүн компетенттүүлүгүн калыптандыруудагы деңгээлдерди баалоо процесси көп деңгээлдүү болуп, баалоодогу жаңы жолдорду талап кылат. Жогорку окуу жайлар тарабынан билим берүүдө баалоо жана эл аралык аттестациянынын программаларынын жоболоруна максималдуу түрдө жакындатуу үчүн жождор тарабынан шарттар түзүлүшү керек, билим алуучунун келечектеги кесипкөй ишмердүүлүгүн арттыруу максатында, атайын дисциплиналарды окуткан мугалимдерден тышкары, иш берүүчүлөрдү жана тышкы эксперттерди жигердүү тартуу керек.

Негизги сөздөр: компетенция, компетенттүүлүк, студенттердин билими, билим берүүнүн жыйынтыгы, модульдук-баллдык-рейтингдик баалоо, сапатты текшерүү, мамлекеттик стандарт, билим берүүнүн сапаты.

В статье рассматривается проблема создания эффективной системы оценивания знаний студентов и сформированности компетенций в вузе. Сегодня действующие системы оценивания знаний студентов, и система формирования компетенций требует дополнительного совершенствования с точки зрения диагностики достоверности и объективности результата обучения. Контроль качества учебных достижений студентов является одним из важнейших компонентов учебного процесса и по ГОС ВПО описание компетенций выступает в качестве результатов обучения. Процесс оценивания уровня сформированности компетентности у выпускников становится многоуровневым и требует новых подходов оценивания. Для оценки результата обучения и для максимальной подготовки к требованиям международной аккредитации вузы должны создавать условия, а также привлекать для обучения не только преподавателей, но и работодателей и внешних экспертов.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, знания студентов, результат обучения, модульно-балльно-рейтинговая оценка, контроль качества, государственный стандарт, качество образования.

The article considers the problems of creating an effective system for assessing students' knowledge and the formation of competencies in the university. Today, the current system of assessing students' knowledge and the system of forming competencies requires further improvement in terms of diagnosing the reliability and objectivity of the learning outcome. Quality control of students' academic achievements is one of the most important components of the educational process and the description of competencies is used as a learning outcome in accordance with state standard. The process of assessing the level of competence formation among graduates becomes multilevel and requires new assessment approaches. In order to assess learning outcomes and to maximize preparation for the requirements of international accreditation, universities should create the conditions, as well as attract not only teachers, but also employers and external experts for training.

Key words: competence, competence, knowledge of students, result of training, modular-score-rating, quality control, state standard, quality of education.

Кыргыз Республикасынын жаңы мамлекеттик билим берүүнүн стандарттары жогорку кесиптик билим берүүнүн (МББС ЖКБ) компетенттүүлүк жолунун негизинде иштелип чыккан. Жождор тарабынан баалоонун куралдарын иштеп чыгууда жана незисги билим берүү программасын (НББП) ишке ашырууда аталган программага караган бардык талап кылынган компетенциялар эске алынышы керек: “НББПны ишке ашырууда бүтүрүүчүнүн социалдык-инсандык компетенциясын калыптандыруу боюнча жождун мүмкүнчүлүктөрү аныкталышы керек (мисалы, социалдык катнаштын компетенциясы, өзүн-өзү уюштуруу жана башкаруу, системдик-ишмердүүлүктүн мүнөзү). Жож социо-маданий чөйрөсүн калыптандырууга, инсандын ар тараптуу өнүгүшүнө керек болгон шарттарды түзүүгө милдеттүү [1]. Ушундай эле талаптар бүтүрүүчүнүн компетенцияларын түзүү үчүн баалоону өлчөөчү жаңы деңгээлдерин калыптандыруу боюнча башка документтерде да каралган.

Мындай көйгөйдү чечүүнү эки милдетке бөлүү кажет. Биринчи - студенттерди окутууда жаңы билим

берүү технологияларын түзүү. Экинчи максат биринчи максат менен байланыштуу – билим берүүнүн жыйынтыгын ишенимдүү жана объективдүү баалоо жана калыптанган компетенциялар үчүн баалоочу куралды (инструментти) түзүү. Азыркы учурда иштеп жаткан студенттердин академиялык жетишкендиктерин баалоо системасы жана НББПнын компетенциясында жаткан системаны калыптандырууда диагностикалык жеткиликтүүлүгү жана билим берүүнүн жыйынтыктарынын объективдүүлүгү аныктоодо кошумча жаңылоо талап кылынат. Билим берүүнүн жыйынтыгын, жөндөмүн жана компетенциясын баалоодо комплекстүү баалоо талап кылынууда. Ал үчүн студенттердин социалдык-инсандык жана кесипкөйлүк компетенцияларын өнүктүрүү жана калыптандыруу үчүн мугалимдер иш программасын иштеп чыгуусу кажет.

МБС компетенцияларды бүтүрүүчүнүн өзүнүн ББКсын (Билим, билгичтик, көндүм) жана инсандык касиеттерин практикада, өзүнүн келечектеги ишмердүүлүгүндө көйгөйлүү милдеттерди чечүүдө жөндөм катары колдонууну аныктайт [1]. Компетенциянын көптөгөн ар кандай аныктамалары бар, бирок алар мааниси жагынан бирдей. “Компетенция”, “компетенттүүлүк” түшүнүктөрү өткөн кылымдын 60-жылдарында кеңири тарап, билим берүүнүн компетенттүүлүк жолу калыптанган (Н.Хомский, Р.Уайт, Дж.Равенн, Ж.Делор, В.Хутмахер, Т. Хоффманн). Компетенция билим берүү стандарттарынын, уюштуруучулук моделдеринин компоненти болуп саналып, ар түрдүү тармактарда кесипкөй ишмердүүлүктүн эффективдүү баалоо милдеттерин чечүүдө кеңири колдонулат [5]. Бирок бүтүрүүчүлөрдүн калыптанган компетенциялары окууну аяктагандан кийин өзүлөрүнүн келечектеги ишмердүүлүгүндө пайда болот. Көптөгөн окумуштуулардын изилдөөлөрү көрсөткөндөй бүгүнкү калыптанган потенциалдык компетенциялар ар дайым эле актуалдуу болбой калууда, демек бүтүрүүчүлөр аларды иш жүзүндө колдоно алышпайт [7]. Эгер кесиптик компетенттүүлүктү карасак, анда ал - маселени аткарууда, мүнөздүү кесипкөй ишмердүүлүгүндөгү маселени чечүүдө ийгиликтүү таасир берүүчү көндүм [4].

Жождор тарабынан өздөштүрүүнүн учурдагы текшерүү жана эл аралык аттестациянынын программаларын максималдуу түрдө жакындатуу үчүн жождор тарабынан шарттар түзүлүшү керек, билим алуучунун келечектеги кесипкөй ишмердүүлүгүндөгү шарттарды, атайын дисциплиналарды окуткан мугалимдерден тышкары, иш берүүчүлөрдү, мугалимдерди атайын байланышкан дисциплиналарды жана башка сабактарды окутуу үчүн тышкы эксперттерди жигердүү тартуу керек.

Билим алуучулар үчүн окуу процессинин жалпы мазмунун, уюштуруу жана анын сапатын ошондой эле кээ бир мугалимдердин ишин баалоого атайын мүмкүнчүлүктөр берилиши абзел (МБС п. 5.3.4) [1].

Сунуш кылынган билим берүү стандарттарынын бирден бир жолу калыптанган компетенцияларды деңгээли боюнча киргизүү жана калыптандуунун критерийлерин киргизүү менен баалоо болуп саналат, ар бир мекеме өз алдынча тиешелүү уюмдардын өкүлдөрүнүн катышуусу менен иштеп чыгат, ал өз кезегинде билим берүүнүн жыйынтыктарын жетиштүү жана объективдүү студенттин окуусундагы ар бир кадамдын көрсөтүп баа берүүнү камсыз кылат.

Бирок, бүгүнкү күндө баалоонун салттуу системасы жогорудагы милдет менен күрөшө албай жатат, ошондуктан окутуунун жыйынтыгын салттуу баалоону өркүндөтүү талап кылынат. Студенттердин окуудагы жетишкендиктеринин сапатын текшерүү билим берүүнүн сапатын баалоодогу бирден-бир негизги элементи, билим берүү системасынын эң маанилүү компоненти жана окуу процессинин бөлүгү болуп саналат [2].

Адистердин окуудагы жетишкендиктеринин сапатын объективдүү текшерүүдө педагогикалык ишмердүүлүктүн бардык субъектилери кызыктар болушу керек, себеби сандык жана сапаттык жактан кесипкөй кадрлардын камсыздандырылышы боюнча деңгээлин бышыктайт.

ЖКБ МБС боюнча окутуунун жыйынтыгы катары компетенцияны сүрөттөө педагог менен ишке алуучунун ортосундагы диалогду түзүү аракети болуп саналат, себеби компетенция - бул иш берүүчүнүн түшүнүгү, ал эми окутуучулар жамааты үчүн бул бүтүрүүчү окууну аяктагандан кийин көрсөтүүчү билим берүүнүн жыйынтыгы.

Билим берүүнүн жыйынтыгы – бул компетенциянын өлчөөчү компоненттери: ББК, практикалык жөндөмдөрү, инсандык касиеттери жана чыгармачылык иши, алар иш берүүчү тарабынан адистин кесиптик даярдыгын баалоосу. Ошондуктан компетенция - бул иш берүүчүнүн түшүнүгү, ал эми окутуучулар үчүн - бул билим берүүнүн жыйынтыгы.

Эгер компетенциянын структурасын карасак, анда ал студенттердин белгилүү сандагы дисциплиналарды окугандан кийин калыптанганын көрүүгө болот, бул учурда компетенциялар ар түрдүү кафедраларда иштеген окутуучулардын коллективи тарабынан калыптанат. Ал эми компетенциянын калыптандуу процесси билим алуунун ар бир баскычында учурдагы, аралык жана жыйынтыктоочу аттестацияларды өткөзүү менен жүрөт. Окуу программаларын иштеп чыгууда негизги максат катары күтүлүп жаткан окутуунун жыйынтыгын пландоо эсептелинет, аталган максатка жетишүү негизги билим берүү программаларын иштеп чыгууда жарыяланып калыптанган компетенциялардын деңгээлин камсыз кылат.

Студенттин белгилүү бир деңгээлде калыптандуусуна жана кесиптик даярдыгына жетишүү үчүн студенттерге жалпы билим берүүдөгү деңгээлдерди бүтүрүү квалификациялык экзамендерин тапшыруусун мамлекеттик билим берүү стандарттарына ылайык аныкташ керек.

Бул жерде С. Яблочниковдун [3] билим берүү сапатын баалоонун көрсөткүчтөрүн (параметрлерин) бөлүүсү көңүлдү бурат, алар:

- адис даярдоодогу жалпы түзүмүндүн параметрлери (багыты, адистиги, билим берүү программалары, билим берүү багыты жана адистиги боюнча студенттердин саны); даярдоонун деңгээли (кенже адис, бакалавр, магистр);

- ар бир окуу жайындагы окуу процессин уюштуруу параметрлери (окуу планынын түзүмү, атап айтканда, негизги жалпы кесиптик жана атайын даярдоонун оптималдык катышы, окутуу көлөмү класстагы сабактардын жана студенттердин өз аалдынча иштеринин көлөмдөрү, теориялык жана практикалык даярдоо);

- билим берүүдөгү башкаруу системаларынын абалдарынын мазмуну параметрлери (түзүмү жана мамлекеттик билим берүү стандарттарын, программаларын жана окутуу пландарын бекитүү үчүн чаралары) окуу процессинин маалыматтык жана ченемдик-методикалык камсыздандыруу, колдоо көрсөтүү, сапаттуу билим берүүнү камсыздандыруу уюштуруучулук жана башкаруучулук аспектилеринин абалы боюнча параметрлер;

- бүтүрүүчүлөрдү даярдоо параметрлери (квалификациялуу эмгектин атаандаштыгы, иш жүзүндөгү кесипкөй ишмердүүлүктүн даярдыгынын деңгээли, билим алуудагы алынган квалификациянын перспективдүүлүгү жана башкалар) [3].

Компетенцияны калыптандыруунун деңгээлин баалоо окутуучулар үчүн салттуу методикалык текшерүүнү жүргүзбөш үчүн жаңы милдет болуп саналат. Бул учурда окуу процессине киргизилип жаткан жаңы билим берүү технологияларын, калыптандыруучу жөндөм жана аныкталып калыптанган компетенциялардын деңгээлин баалоочу инструмент катары караш керек.

Бирок бул учурда билим берүү технологиясы төмөнкү суроолорго жооп берүүсү керек: 1. Эмнени баалайбыз? 2. Ким бааланат? 3. Баа берүүнү качан жүргүзүү керек? 4. Окутуунун жыйынтыктарын кантип каттоо керек? Баалоочу кандай шаймандарды пайдалануу керек? Мындан тышкары, азыркы убакта калыптандыруучу жана колдонуучу фонддордун ю компетенцияны баалоо үчүн баа каражатынын жалпы кабыл алынган методикалык усулдары калыптанган эмес.

Кыргызстан Эл аралык Университетинде студенттердин окуудагы натыйжаларына баалоо боюнча модулдук-баллдык-рейтингдик баалоо системасы колдонулат. Бул системаны жүргүзүүнүн негизги милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Студенттин күнүмдүк ишин жандандыруу;
2. Жыйынтык аттестация учурундагы кокустуктарды болтурбоо;
3. Студенттердин жоопкерчилигин жогорулатуу;
4. Курсташтарынын арасында чыныгы ордун аныктоо;

5. Студенттердин окууга болгон мотивациясын көбөйтүү;

6. Студенттердин атаандаштыгын жогорулатуу. Студенттердин модулдук-баллдык-рейтингдик баалоонун жыйынтыктары төмөнкүлөрдү эске алуу менен бааланат:

1. Окууда берилген тапшырманын аткарылышынын сапатын жогорулатуу;

2. Теориялык алган билим жана концептуалдык талдоо жүргүзүүгө жөндөмдөрү;

3. Практикалык көндүмдөргө ээ болуу;

4. Окуу программасына зарыл болгон кошумча материалдарды өздөштүрүү;

5. Сабактагы чыгармачыл иш;

6. Өзгөчө тапшырмалардан туура чечимдерди табуу жөндөмү;

7. Командада иштей билүү.

Билим берүүнүн модулдук-баллдык-рейтингдик баалоосун ишке ашыруудагы негизги шарт – бул студенттин окуу ишмердүүлүгүндөгү бардык ишинин толук жана өз убагында аткарылышы, рейтингдик чогултуучу система аркылуу баалоо, салттуу системага караганда чоң педагогикалык мүмкүнчүлүктөрдү ээлеп, студенттердин окуудагы жетишкендиктерин баалоочу жаны системаны колдонууну көздөйт. Себеписиз сабак калтырган кезде, кайра тапшырган учурда студент баллынын бир бөлүгүн айрылат. Рейтингдик чогултуучу системанын артыкчылыктары биринчи кезекте студенттердин жетишкендиктерин так жана объективдүү баалоону, студенттерди мотивациялоодо жана алардын субъективдүүлүгүн стимулдаштыруу, окуу ишмердүүлүгүндөгү жанданууну ачып берет. Дисциплинаны окуунун жыйынтыгында, студент балл топтойт жана анын курсташтарынын арасында чыныгы орду аныкталат, тактап айтканда, алган жана өздөштүрүүсүнүн деңгээлин жана билим сапатынын баасын көрсөтүп, рейтингин аныктайт. Өз учурунда ал студенттердин билим сапатынын баасын жана окуунун жыйынтыгында жеткиликтүү бааны алуу мүмкүнчүлүгүн берет.

Азыркы учурда студенттердин билимин баалоодо учурда иштеп жаткан системалар жана компетенциялардын системасын калыптандыруу, диагностикалык жеткиликтүүлүгү жана билим берүүнүн жыйынтыктарынын объективдүүлүгү көз караштарында кошумча жаңылоону талап кылат. Учурда педагогикалык коомчулук студенттердин окуудагы жетишкендиктерин баалоодо эки ыкманы карманышат. Биринчиси, салттык, алардын пикирине ылайык, студенттердин окуудагы жетишкендиктери билимдин көлөмүнүн өсүшү, алган билиминдерин практикада чыгармачыл түрдө жөндөмү катары каралат. Экинчиси инсандык касиеттердин өсүшүнө динамикалуу түрдө жана алган билиминдерин практикада ийгиликтүү көрсөтүүгө багытталган. Эки учурда тең негизги көрсөткүч катары билим берүүнүн жыйынтыгы көрсөткүч катары каралат. Бул эки ыкманын экинчиси

инновациялуу жол катары белгиленет, анда окутуунун натыйжаларын баалоо өзгөр-түүлөрдү жана толуктоолорду төмөнкү параметрлер боюнча сунуштайт:

1. Окутуу үзгүлтүксүз процесс жана баалоо билим берүүнүн өлчөө натыйжасына жетишүү үчүн кыймыл процессине же окуунун натыйжасына ийгилик менен жетишүү катары каралат.

2. Предметтер аралык билимди баалоону өлчөө жалпыланган көндүм жана билгичтик менен калыптандыруу болуп саналат, ошол эле учурда баалоо көп кырдуу жана предметтер аралык болуп, келечектеги компетенцияны калыптандырууну өстүрүү деңгээлине арналган.

3. Түз сызыктуу эмес ыкмаларды колдонуу сунушталат: варианттуулук, интеллектин деңгээлин өлчөө жана башка.

4. Студенттердин окуу ишиндеги жаңы жол менен жана чыгармачылык мамиле көрсөтүү менен бааланат.

5. Баалоону табийгый шарттардын негизинде диалог, сүйлөшүү аркылуу жана алардын өзүн-өзү баалоосуна студенттин окуусуна карата жоопкерчилигин көтөрүүгө өзүн-өзү текшерүүгө укук берип жүргүзүш керек.

Мындай ыкмада студенттер ак ниеттүүлүк менен өз алдынча кемчиликтерин жана жетишпестиктерин табышат, ошол эле учурда алардын ликвидациясы менен иштөө эффективдүү болот.

Бул инновациялык жолдун жаңылыгы жана мааниси катары окуунун жыйынтыгында студенттер өзүн баалоого жана өзүнүн компетенттүүлүк деңгээлин аныктоо болуп саналат. Бүтүрүүчүлөрдүн компетенттүүлүгүнүн калыптаныуу деңгээлин баалоо процесси көп деңгээлдүү болууда: билимди баалоо, натыйжасын талкулоо, студенттин өзүн-өзү баалоосу, кемчиликтерди жок кылуу жана келечектеги компетенциясын калыптандырууну деңгээлинин өлчөмүн доорлорго бөлүүсү.

Заманбап билим берүүнүн натыйжаларын баалоону талдоодо көптөгөн жеткиликтүү иштерди кездештирүүгө болот. Көптөгөн авторлордун пикирине ылайык, мындай абал бир топ факторлор менен шартталат жана алардын бирден бир негизгиси катары окуутунун жүрүшүндөгү студенттердин келечектеги кесипкөй ишмердүүлүгүндөгү моделдөө мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу айтылат, ал өз кезегинде бүтүрүүчүлөрдүн компетенттүүлүгүнүн калыптаныуу деңгээлинин жеткиликтүүлүгүн аныктамас.

Окуудагы студенттердин натыйжасына арналган көптөгөн иштер жана жождордогу студенттердин компетенттүүлүгүнүн калыптаныуу деңгээлинин аныкталышы бүгүнкү күндө бирдиктүү ыкма же ишке ашырылган студенттердин жогорку кесиптик билим алуудагы өздөштүрүү компетенттүүлүгүнүн калыптаныуу деңгээлин баалаган методика жок экенин тастыктайт.

Биз сунуштап жаткан студенттердин окуудагы жетишкендиктерин баалоодогу системаны жаңыртуу Л.С.Выготскийдин окуутусуна толук дал келет. Л.С.Выготский студенттин окуу процессиндеги ишмердүүлүгүнүн ролу боюнча, илимий көз карашта башка бирөөнү тарбиялоого болбостугун жазган. Тарбиялоо студентти эмес, ал өзүн-өзү тарбиялоосу боюнча уюшулушу керек. Башкача айтканда, тарбиялоо процессинин негизинде студенттин инсандык ишмердүүлүгү жатышы керек [6].

Адабияттар:

1. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования Кыргызской Республики, направление подготовки 550700 Педагогика. (Квалификация: бакалавр). [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/200082>.
2. Логинов Е.Б. Определение уровня знаний студентов / Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. 2012. - №3(12). - С. 142-147.
3. Яблочников, С. Л. Педагогическая кибернетика: системно-кибернетический подход к управлению в образовании / Яблочников С.Л. -Винница: ООО «Фирма «Планер», 2011. - 406 с. - С. 195.
4. Горычева С.Н. Возможности применения методологии “Tuning” в проектировании и реализации ОП / Доклад на семинаре «Совершенствование компетентного подхода в НИУ СГУ», СПб. - Пушкин. - Учебный центр подготовки руководителей, 10-11 июня 2014.
5. Кудрявцева Е.И. Современные подходы к проблеме формирования и использования моделей компетенций / Е.Кудрявцева / Управленческое консультирование. Актуальные проблемы государственного и муниципального управления. - 2012. - №1. - С. 166-177.
6. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М., 1991. - 480 с.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании [Текст] И.А. Зимняя / Интернет-журнал «Эйдос». [Электронный ресурс] <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.html>.

Рецензент: к.пед.н. Конгайтиева С.А.